Abdullah b. Münâzil'in tasavvufî düşüncesinin en belirgin özelliği, Melâmîmeşrep oluşudur. Kassâr'ın başlattığı bu anlayış onun fikir, görüş ve tesbitleriyle gelişmiş ve daha da berraklaşmıştır. Kuşeyrî *er-Risâle*'sinde Melâmetiyye terimine yer vermemekle birlikte, adı geçen iki zatın Melâmî olduklarını belirtir.

Abdullah b. Münâzil, "**kesb*** ve gayretle beraber Allah'a tevekkül, kesbsiz **halvet***ten iyidir" diyerek iç dünyalarını ve dervişliklerini gizli tutmak için iş hayatına atılan ve toplumla içli dışlı olan Melâmîler'in bu konudaki temel anlayışlarına işaret eder. Ona göre kendini zayıf sayarak tasavvuf yoluna giren kuvvetlenir, kuvvetli olduğunu sanan ise zaafa düşer. Nefsin azgınlığına gem vurabilmek için dilenciliği bile tavsiye eden İbn Münâzil, her olaya **sünnetullah*** açısından bakar ve ârif olan kişinin hiçbir şeyi garip karşılamayacağını ifade eder. Dua etmediğini, kimseden de dua istemediğini söyleyerek rıza ve teslimiyetten ne anlaşılması gerektiğini ortaya koyar.

BİBLİYOGRAFYA :

Sülemî, *Ṭabaḳātü'ṣ-ṣûfiyye* (nşr. Nûreddin Şerîbe), Kahire 1389/1969, s. 366; Kuşeyrî, *er-Risâle* (nşr. Abdülhalîm Mahmûd-Mahmûd b. Şerîf), Kahire 1972-74, s. 163; Attâr, *Teẕkiretü'l-evliyâ* (nşr. R. A. Nicholson), Leiden 1905-1907, II, 107 vd.; *a.e.* (trc. S. Uludağ), İstanbul 1985, s. 574; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 254; Münâvî, *el-Kevâkibü'd-dürriyye* (nşr. Mahmûd Hasan Rebî'), Kahire 1357/1938, II, 54; Şa'rânî, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ*, Kahire 1373/1954, I, 107; İbnü'l-İmâd, *Şeẕerâtü'ẕ-ẕeheb*, Kahire 1350-51 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), II, 330.

MUSTAFA KARA

ABDULLAH b. MUHAMMED en-NÜFEYLÎ

(عبدالله بن محمد النفيلى)

(bk. EBÛ CA'FER en-NÜFEYLÎ).

ABDULLAH b. MUHAMMED et-TEÂYİŞÎ

(عبدالله بن محمد التعايشى)

(ö. 1899)

Sudanlı Mehdî Muhammed Ahmed'in halefi.

Sudan'da Dârfûr'un güneybatısında yaşayan Teâyişe kabilesinden olup Muhammed et-Takî'nin oğludur. Genç yaşta Mehdî Muhammed Ahmed'in hizmetine girdi ve kısa sürede onun en yakınlarından biri oldu. Mehdî Muhammed'le Muhammed Ebû Suûd arasında geçen savaştaki başarısı üzerine, Mehdî Muhammed tarafından halifeliğe getirildi ve onunla birçok savaşlara katıldı. 1885 yılı başlarında Mehdî Muhammed'in ölümü üzerine yerine geçen Teâyişî şiddet, zulüm ve tedhişle mutlak bir idarî otorite kurma ilkesini benimsedi. Onun asıl gayesi İslâm'daki mehdîlik kavramını istismar ederek monarşik bir yönetim kurmaktı. Kendisine karşı girişilen ayaklanma hareketlerini kanlı bir şekilde bastırdı. Zamanında, özellikle İngilizler'in Sudan'dan çekilmelerinden sonra devletinin sınırları çok genişlemiş olmakla birlikte, 1898'deki Atbara ve Omdurman (Ümmüdürmân) savaşları iktidarını sona erdirdi. Bazı taraftarıyla birlikte Kordofan'a kaçtıysa da 22 Kasım 1899'da bir çarpışma sırasında orada öldürüldü.

Abdullah b. Muhammed et-Teâyişî

Mehdî Muhammed'in asıl gayesi İslâm'ın ilk saf devrine dönmekti; fakat Abdullah'ın iktidara geçmesiyle bu gaye terkedilmiş ve tamamen baskı ve şiddete dayanan keyfî bir yönetim kurulmuştur. Abdullah, çeşitli mektuplarıyla Osmanlı sultanını, Mısır hidivini ve İngiltere kraliçesini Mehdîlik hareketini desteklemeye çağırmıştır. Batılı kaynaklarda zalim ve barbar bir kişi olarak gösterilen Teâyişî, yerli kaynaklarda cömert, misafirperver, savaşlarda cesur ve kahraman bir şahsiyet olarak tanıtılır.

BİBLİYOGRAFYA :

Yûsuf Nu'mân Ma'lûf, *Ḫizânetü'l-eyyâm fî terâcimi'l-ʿiẓâm*, New York 1899, s. 86; C. Zeydân, *Meşâhîrü'ş-şarḳ*, Kahire 1902, II, 121-132; Ziriklî, *el-Aʿlâm*, Kahire 1373-78/1954-59, IV, 276-277; P. M. Holt, *el-Mehdiyye fi's-Sûdân* (trc. Cemil Ubeyd), Kahire 1978, s. 148-164, 226 vd.; C. H. Becker, "Abdullah", *İA*, I, 37-38; S. Hillelson, "ʿAbd Allāh b. Muhammad", *EI²* (Fr.), I, 50-51.

(DİA)

ABDULLAH b. MUKAFFA'

(عبدالله بن المقفع)

(bk. İBNÜ'L-MUKAFFA').

ABDULLAH b. MUS'AB

(عبدالله بن مصعب)

Ebû Bekr Abdullāh b. Mus'ab b. Sâbit b. Abdillâh b. Zübeyr

(ö. 184/800)

Abbâsîler devri valilerinden, şair ve muhaddis.

Aşere-i mübeşşereden Zübeyr b. Avvâm'ın torunlarındandır. "Aidü'l-kelb" lakabıyla da anılır. Babası Mus'ab, zühd ve takvâsıyla tanınan bir muhaddistir. "Köpek ziyâretçisi" mânasına gelen bu lakapla anılması, rahatsızlığı esnasında ziyaretine gelmeyen bir dostuna yazdığı şiirde, "Köpeğiniz dahi hastalansa yoklamayı ihmal etmezdim" diye sitem etmiş olması sebebiyledir. Hayatının ilk dönemlerine dair bilgi yoktur. Mûsâ b. Ukbe, Hişâm b. Urve ve Ebû Hâzim Seleme b. Dînâr'dan hadis rivayet etmiştir. Rivayet ettiği hadisleri yazmayıp ezberlemekle yetindiği için Yahyâ b. Maîn ona fazla güvenmemiştir; buna karşılık Buhârî ile İbn Ebû Hâtim onu tenkide tâbi tutmamışlardır. Babası ve Zübeyrîler'in ileri gelenleri, Hz. Hasan'ın torunlarından "en-Nefsü'z-Zekiyye" diye bilinen Muhammed b. Abdullah'ı (ö. 145/762) önce Emevîler'e, daha sonra da Abbâsîler'e karşı giriştiği mücadelede fiilen desteklerken, kendisi de şiirleriyle bu harekete katıldı. Babası ve yakın akrabaları, Muhammed b. Abdullah ile birlikte hayatlarını kaybettiler. Kendisi ise, Halife Mansûr'un duruma iyice hâkim olması ve siyasî karışıklıkların son bulmasına kadar gizlenmeyi başardığı için mutlak bir ölümden kurtuldu.

Şairliği yanında iyi bir hatip ve sohbet adamı olan Abdullah, Abbâsî halifele-